ИЗ КЊИГЕ (РОКЕНРОЛ РОМАНА) МИОДРАГА ЈАНКОВИЋА * (1)

Анастазија је узалуд вриштала

Необични и умногоме загонетни српски писац, који од 1976. живи у Паризу, управо завршава свој нови роман, другачији од свих досадашњих. О најделикатнијој теми откад је света и века. „Нација" је у ексклузивној прилици да пред читаоце, пре појаве штампаног издања, изнесе делове овог романа

За почетак – слово

Ех, душо, душице. Ово је теби намењено.

Чуј, наука је, како тврде, измерила човекову душу на кантару. Писале су и новине. И

објавиле да душе имају 21 грам. Толико. Ето.

Изнервирало ме и увредило. Испало је дозлабога непријатно и неповољно за мене. Људима је свеједно, 21 грам или чак килограм, шта знам, али мени није. Срачунао сам, да бих скупио килограм душа треба ми 47.619 људи, и то живих. А шта ћемо са децималима?

Можеш ли замислити како су се на ту вест злурадо смешкали моји непријатељи? Како су ликовали и измишљали вицеве о мени?

Да, све знам, исмевали су целу историју о мени и то како сам ја само једна замлата која се сатире радећи за сваки грам сваке душе. Нагађали колико ми времена треба да сакупим 100 килограма, једну тону, сто тона... да ми за велике количине требају силоси...

Само, нека их, не завређују да ти о њима причам. И корисне будале ми требају, бар да попуне празнине.

Такође, нећу да ти објашњавам потанко шта је то рокенрол и зашто сам у поднаслов књиге ставио *рокенрол роман*. Знај само да то није да бих се приказао као једини дух овог времена. Кажу да је рокенрол у духу времена, а шта је у духу они би да сазнају онако бесплатно а то није могуће. Ако је неко дух, онда сам то ја, веруј ми. Не разумеш, полако, разумећеш. Брзо ћеш се уверити да сам поред тебе, са тобом, у теби. То јест, надам се.

Ако ова моја књига буде заслужила да се назове роман, онда ће то бити прави неуређен роман. А шта је то, питаш се, ех, па зато и пишем све ово да не буде забуне. И не само то. Треба да знаш да ја нисам писац, ја сам главни јунак ове књиге. Писац је чиновник а ја, ја сам лик, главни, једини, то јест, ја сам увек био неко други.

Ово ће бити неуређен роман какав је желео да напише Клеменс Венцеслас Брентано али то му није било дато. Видећеш, ја ћу да пореметим хронологију, да разбијем редослед и правила приповедања. Па то више ником не треба! Зар не? Довољни су нам и

фрагменти, а и њих има много. Ја ћу у ову књигу да поставим фрагменте који су ми се нашли при руци, чак и оне које сам нашао у џеповима мојих изношених одела. Све ми може бити важно за књигу: карте за оперу, градски превоз, рачун из прчварнице, извод из матичних књига рођених... повезано и неповезано, смешно и тужно, једном речју – све.

Знам, казаћеш да сам превише амбициозан. Није битно.

Само, нећу да те замарам. Уживај, ја сам сад твоја Шехерезада.

I

Анастазија је узалуд вриштала

148467878

87888

Људи су ларве. Од ларве буде лутка из које на крају изађе лептир – човекова душа.

Метаморфоза! То је оно(!), једино што вреди.

А ларве, оне једу, једу, дебљају се, живе од данас до сутра, у свакодневици, брину само о својој користи. Ларве имају страх од смрти, али тек са њом достижу апотеозу; умирући ослобађају оно за шта су створене: лептира. Ларва зна да никада неће видети лептира, плод коме је послужио цео њен живот. Зато су ларве несрећне и... Ух! Шта је мени? Шта ја то причам? Беже ми тајне мисли из главе. Доста! Заиста, мрзим помисли. Имам за вас сад нешто друго у рукаву. Видећете, ја нисам човекомрзац. Без бриге.

I stuck around st. Petersburg when I saw it was a time for a change...

Питам те: зашто се, душо, претвараш? Као, не знаш ко сам? Нека ти буде: даћу ти своју фотографију из тог времена. Па ме гледај, колико ти је воља. Посматрај ме пажљиво и другима покажи. Гледај ме у очи и понављај: ти си Јанкељ Хајмович Јуровски!

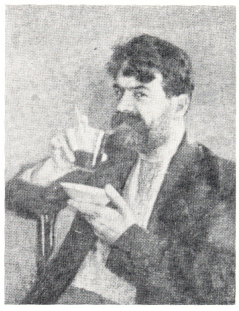

Ја, овековечен фото-апаратом, одговарам: Тако је! Ја сам тај! Бивши часовничар, сајџија, а сад – чекиста. Рођен у граду Каинску, тамо, у Сибиру, где је мој отац робијао. Рођен сам у граду који је назван по првом убици – Каину, па, разуме се, нисам могао остати обичан сајџија, мада сатове волим. Прија ми да их гледам, слушам, отварам и затварам, пиљим у рубине, у те црвене очице скупоцених машиница. Рубин је кап моје крви. Рецимо, то, душо, ниси знала. Изненађена си. Знаш, ја могу да ти прочитам мисли.

Јеси ли, душо, некад загледала у унутрашњост сатова? Тамо је све чисто и тачно. Сваки зупчаник, и онај најмањи, зна свој посао. Један се окреће улево, други удесно. Само цакћу! Главни федер се равномерно одмотава, даје снагу механизму; али ипак, мора се редовно навијати, иначе све стане, замре, више не мери време. То највише волим код сатова: њихову зависност од оних који их навијају. Рецимо, сат се може оставити да стоји! Време које мери – стоји, и тада се ја најбоље осећам. Кад нема минута и секунди, кад нема времена. Али, шта ако све ово тебе, душо, уопште не занима? Не трпиш да те замарају било каквим причама, је ли? Добро...

Ипак, буди ми наклоњена, иначе... Али, не, нисам ништа непријатно хтео да ти кажем. Ево, укратко, одговора на питање које у себи постављаш: како то да више нисам сајџија? Једноставно, збила се велика промена у Русији. Цар је абдицирао и... нема више Империје, нема господара и господарице, бабушке и матушке, принчева и принцеза. У току је Преображај. Она друга прича, или, још боље: права прича о томе како је, напокон, аждаја убила Ђорђа. Међутим, нисам ни ово добро рекао, нисам се добро изразио. Каква аждаја!? Какав Ђорђе!? Овде је сада сумрак. Жарко вечерње руменило једног доба које нестаје. Није више аждаја црвена, сад је то Русија. Разумеш?

Види ме, погледај, али сасвим опуштено: ја испијам чај. Смешкам се. Задовољан сам. А зашто? Не мораш ни да се питаш. Испричаћу ти.

Буди се Исток и Запад, буди се Север и Југ, кораци тутње у напад, напред уз друга је друг.

Крајем јуна 1918. године, постављен сам за командира Ипатјевљеве куће у Јекатеринбургу. У тој кући је становала царска породица, Романови, под стражом. Мене је за нову дужност предложио мој добри Шаја-Филип Голошчокин, секретар Пермског и Јекатеринбуршког губернијског комитета Лењинове партије. Шаја је прави друг! И он је осуђиван, био прогнан у Тобољску губернију, како да кажем, са другом Свердловом је на „ти" и што је најважније – они су чланови централног комитета бољшевичке партије. Ej, сила је наш друг Јаков Мошевић Свердлов! Учен човек, био је апотекар у Нижњем-Новгороду а сада је председник свих Совјета. И како било, Шаја се заложио за мене, па је друг Белобордов, председник Уралског совјета, дао наредбу да ја сменим Медведева у Ипатјевљевој кући. Узгред, Белобордов се раније презивао Вајсбарт и био је син Исидора Вајсбарта, крзнара. Стекао је извесно образовање, што му је омогућило да ради као књиговођа у сибирским пиланама грофа Шувалова. Тајно, дуги низ година, био је члан комунистичке партије. Нема шта, људина. Он је пружио уточиште Бронштајну-Троцком, када се овај крио од власти. Није шала!

А Павел Спиридонович Медведев је родом из неког села у близини Сисертског завода, а по професији је био обућар. Није завршио ниједну школу и остао је неписмен. Радећи у заводу, ступио је у бољшевичку партију 1917. године. Учествовао је у боју против атамана Дотова. Непријатељи Револуције му приписују злочин силовања детета. Којешта! Шта је било – било је! Он зна. Медведев је од априла командовао обезбеђењем царске породице и, мора му се признати, био је ревностан. Редовно ми се жалио на командира Авдвејева, који је, по уверењу Медведева, био превише добронамеран према станарима Ипатјевљевог дома. Авдвејева и његовог ађутанта Мошкина смо ухапсили и заменили све стражаре у кући. Мој заменик Никулин је довео десет нових људи. По мојој замисли, бивши ратни заробљеници, борци интернационалне бригаде, одабрани људи из Првог камишовског пука – Немци и Аустроугари: Сергеј Ваганов, Лаоис Хорват, Анзелмо Фишер, Исидор Едељштајн, Емил Фекете, Имре Нађ, Виктор Гринфилд, Андреас Вергази.

Дом Ипатјевих назвао сам „кућа са нарочитом дестинацијом". Да, јер Јаков Мошевич Свердлов је у Москви испословао наређење да се цар и његова породица ликвидирају. Из ове куће они су сад могли само у – смрт. Међутим, требало је добро организовати цео посао, како наша идеја и име нашег вољеног вође не би били компромитовани.

Све је почело док је ту још био Авдвејев. У кућу је бануо начелник револуционарног штаба Александар Мебијус, прозван „блондин латиш", то јест, Немац рођен у Русији. Извршио је претрес читаве куће и у купатилу, испод каде, пронашао пет пушака увијених у платно и нешто муниције сакривене у пиљевини. Све је, разуме се било подметнуто. Онда је Авдвејев макнут и ја сам постављен да обавим шта треба. Три дана после овога, одржана је седница револуционарног комитета на којој је донета одлука да се Романови

стрељају. Белобородов је предложио да се Голошјокин упути у Москву по инструкције.

Деветог јула су Белобородов, Мебијус и његов заменик Маклавански дошли да посете царску породицу.

„Доведи ти нама Романове!" – рекао ми је Мебијус. Ја само погледам Никулина и он похита.

Кроз неколико минута на вратима се појавио цар пушећи своју неизбежну цигарету. Он се учтиво поклонио. Носио је своју смеђу униформу са Крстом Светог Ђорђа. Чинило се да је био некако затечен због неочекиване посете, јер он још није познавао Мебијуса.

„Молим, шта ви желите од мене?" – питао је обраћајући се већ познатом Белобородову.

„Не много" – рекао је Белобородов. „Ми желимо само да чујемо куда бисте Ви кренули са својом породицом. У нашој земљи је рат и ви овде нећете моћи још дуго да останете."

Цар није журио са одговором. Питање је било неочекивано. Можда је, мислио је он, то поново провокација.

„Ако ми већ морамо отпутовати" – рекао је полако, – „највише бих волео да то буде Крим. Ви знате да је мој син болестан."

„Не" – рекао је Мебијус, – „можда некада касније."

Чинило се да цар размишља. У неодлучности је повукао дим своје цигарете.

„Хм! Куда бисмо могли у таквом случају?" – рекао је опрезно. „Нигде више не желе да нас виде."

„Ви, наравно, ипак имате везе?" – рекао је Мебијус чекајући. Он је строго погледао цару у очи. Николај је осетио замку коју му је поставио незнанац. Сада је он одмеравао сваку реч.

„Молим вас, о каквим везама ви говорите?" – рекао је споро и пажљиво одмеравајући сваку реч. „Сви су нам окренули леђа. У несрећи увек биваш сам" – додао је, не без туге. „Можда бисте ви могли некако да нам помогнете? То се односи више на моју породицу него на мене. Ипак смо људи, као и ви. Ја не мислим да би револуција могла да буде тако сурова као Француска..."

Он је заћутао и упитно погледао у Мебијуса, као да је могао по изразу његовог лица да прочита своју и судбину своје породице.

„Ваша судбина само од вас зависи" – рекао је Мебијус. „Револуција често бива опаснија од рата. У већини случајева она прогута оне који су водили рат."

Цар је полако климнуо главом.

„Верујте ми, господо, ја нисам хтео тај рат. Ја сам се супротстављао томе, али друге су силе биле јаче од мене и моје жене..."

Мебијус је прекинуо његове речи горким осмехом. „Ви сте могли много да избегнете, да се нисте налазили под диктатуром Ваше жене" – рекао је он хладно.

Цар, изгледало је, као да га не разуме.

„Увек једно те исто” – рекао је тихо.

„На оног ко је у несрећи, бацају камење. Ја само хоћу да моја породица буде поштеђена. А највише мој болесни син...”

Чинило се да цар губи самопоуздање. У његовим очима појавиле су се сузе.

„Где је Ваш син?” – питао је Маклавански. Вероватно је хтео да ублажи разговор.

„У соби моје жене... Ви можете да се уверите у његову болест, изволите...” – рекао је цар и направио покрет десном руком, позивајући га да га следи.

Цар их је одвео до собе и сам отворио врата. Дечак је лежао на кревету. Десно колено му је било у дебелом завоју. То је била рана која после крварења никада није зарасла.

Царица је седела поред њега. Видевши нас, она је ћутљиво устала. Крај ногу стајао је лекар Боткин.

„Дете мора у болницу” – рече Боткин. „Ја више немам лекова ни санитетског материјала. Данашња господа морају бити хумана барем према деци...!”

„Оставите ваше моралне придике, докторе!” – рекао је Мебијус озлојеђено. „Ви нисте у Петербургу. Ми никоме не дозвољавамо да нам наређује. Ви можете ићи куда вам је воља, али о Романовима ми одлучујемо и више нико!”

Доктор Боткин је ћутао. За то време отворила су се задња врата. Ушле су кћерке. Оне су задивљеним очима посматрале необичне госте.

Царица се окренула ка њима и рекла нешто на енглеском. После тога оне су се без речи окренуле и напустиле собу.

„Ви још нисте научили да говорите руски" – питао је Белобородов са хладним осмехом.

Царица се окренула ка њему. На њеном бледом лицу показала се истовремено невероватна надменост и дубока туга.

„Руси су постали веома неверни" – рекла је она тихо, и тако као да је то рекла некоме ко уопште није био у соби.

„Неверни?" – прогрмео је Мебијус. „Тако, Ви имате храбрости да оптужите Русе за неверство? Милиони су платили верност својим животима. На мазурским мочварама, у Карпатима и мочварама Ракитиноа леже стотине хиљада тела руских војника. Они нису могли да добију ни лекаре ни болнице. И ви имате храбрости још..." – он се окренуо и изашао без наклона.

Цар ништа није рекао. Његове лепе очи су умиљато светлеле гледајући напред. Просто, да ти кажем, душо, заволео сам цара, свидео ми се. Због тог његовог погледа решио сам да га ја, лично, убијем, онако, на препад, да се не мучи. Од тада сам вежбао у мислима како ћу да циљам право у његово срце.

Било му је, знао сам, остало још неколико дана живота.

Мени је било наређено да негде у околини Јекатеринбурга пронађем погодно место да се тела закопају. Неколико дана сам на коњу обилазио забачена места и најзад, у шуми коју су звали „Четири брата" нашао шта треба.

Доктору Боткину су понудили да оде у Москву, да се спасе. Он им је одговорио:

„Ако Русија гине – могу и ја да погинем. Ни у ком случају нећу напустити цара!”

Немој да се узрујаваш, душо, није то ништа. Живот је понекад и тужан. Али ти знаш, је ли, да постоје извесни незаустављиви токови? Ех, историја је то! А она, историја, она не уважава лепе очи, и шта све не... Хоћу да кажем, кад размислиш боље, смрт је задњица сваког живота, незнанац који се стално преобраћа у знанца. Стави тачку и иде даље. Сећање на смрт је чиста поезија: трен у коме говорим је већ далеко од мене.

А шта даје сталност покрету, шта је моторна снага опстанка? Платон каже да је то *ауток инетос*
. Сам покрет. Многострука и креативна снага, једном речју – душа. Да! Враћам се на оног мог лептира. То јест, ја сам опчињен тим лептировима који се рађају из ларви. Замисли какав је то парадокс: те душе, душице, лептири за које се каже да не живе дуго; они, нежни, прелепи, у свим бојама... Ни мање ни више, али кажу да се од замаха њихових крила ствара танана вибрација због које све опстаје. Цео овај свет без лета лептирова не би опстао, једноставно би пропао. Замисли! Песнички је речено. А лептир је тако крхка и слаба живуљка. Осим мене, нико не зна шта су лептирови и чему служе. Зашто ларва постаје лутка? Како се у лутки догађа метаморфоза. Сад теби, душо, поклањам ову велику тајну. Знаш, ја скупљам лептирове, имам огромну збирку. Све један до другог, уредно набодени на чиоде. Ја сам, уствари, научник – ентимолог.

Слушај ме, ја сам онај који гради будућност и она је увек по мом укусу. Још увек важи старо правило: у огледалу садашњице види се будућност. Желиш ли да ти покажем своје огледало? Твоју будућност? Не! Ах, заборавио сам. Колају приче да ја душе хватам у огледало, да је огледало моја мрежа. Зар не? Ти си чула за те празноверице. Добро. Нећу више спомињати огледала. Не знам шта ми је... Слабост...

Хтедох још да ти кажем шта ме је то привукло у Јекатеринбург, зашто сам тамо све то урадио... Сасвим просто: прохтело ми се да видим како се царске ларве претварају у царске лутке и како из њих, после метаморфозе излећу лептирови *монарси*. Ја сам им дао то име. Они су прелепи, али отровни. Хране се млечиком. Пожелео сам да се и они нађу у мојој збирци, на почасном месту. Прави колекционари ће ме разумети.

Али вратимо се у кућу са нарочитом дестинацијом.

У недељу, 14. јула, дозволио сам свештенику, оцу Сторојеву, да их посети. Он их је све исповедио и причестио. Били су ми захвални. Имали су на лицима непомичне осмехе, као да су лутке. Било је много светлости у тој соби и они су били озарени, срећни.

Сутрадан, у понедељак, нисам хтео ништа да предузимам. Само сам малог Леониду, помоћника у кухињи, пребацио у кућу Попова.

У уторак, око седам увече, позвао сам Медведева и наредио му да од свих стражара узме револвере и донесе ми их. Он стави пред мене, на сто, 12 руских „наган" пиштоља.

„Данас ћемо, Медведеве, ми стрељати целу породицу", рекох му и наложих да упозори стражаре како не би дизали узбуну, ако чују у току ноћи пуцње.

На његовом грубом лицу појави се израз задовољства, као код људи који знају да ће вечерати икру од јесетре.

Пре тога сам ишао да обиђем породицу. Царевића сам питао како је.

„Боли нога", једва је изустио.

„Верујте ми", рекох му, „брзо ће бол проћи".

Он ме је погледао кроз полузатворене капке. Схватио сам да он у тако нешто не може да поверује. Његов израз је одавао неког ко се навикао да живи у страху од бола.

„Ех, можда нисте знали, ја сам бољи лекар од вашег Боткина”, рекох му скоро весело.

Цар и царица се погледаше. Дечак је покушавао да ми се осмехне.

У пролазу сам пожелео лаку ноћ великим кнегињама.

Никулин и ја смо лепо вечерали. Нисам са њим хтео да причам о ономе што ће бити. Имао сам своје мисли.

После поноћи сам отишао да их пробудим. Рекох им да је у граду избила побуна и да их морамо преселити. Због опасности, рекао сам, морамо сад сићи спрат ниже. Они и послуга су се на брзину умили и обукли.

Повео сам их према степеништу. Напред је ходао цар са болесним сином у рукама, за њима царица и кћери. Следили су их: доктор Боткин, Харитонов, Труп и Демидова.

Кад смо сишли, прођосмо кроз ходник и кроз две празне собе уђосмо у просторију у којој су се одмарали стражари. Ту, наравно, никог није било. Одатле пређемо у предсобље код излаза у приземљу и налево, напокон, уведем их у собу са једним прозором на сокак Вознесенси. Прозор је имао решетке, а напољу је стајао стражар. Просторија је била ниска, под сводом, имала је двоја врата.

Они су били сасвим мирни, мислили су да их одводе и зато су са собом понели јастуке и капе. Велика кнегиња Анастасија држала је на рукама свог малог пса Хемија.

Видевши да је соба празна, цар је од мене затражио две столице, за сина и царицу. Ја сам одмах заповедио да донесу три столице. Император је сео у средишни део собе и на другу столицу положио болесног царевића. Царица је села код прозора. Кћери су мајци дале јастуке. Доктор Боткин је стао између цара и царице. Три велике кнегиње стајале су испред мајке; напоредо са њима стајали су, налактивши се на зид, Харитонов и Труп.

Лево од царице стајала је четврта велика кнегиња и Демидова. Обе су биле наслоњене на зид поред прозора. Кажем им да сачекају и изађем.

Мало после вратим се са Медведевом, Јермаковом, Вагановом, Никулином и мојих седам „латиша", који су, уствари, били – Мађари.

У царевим очима сам видео да је све схватио. Изненађење је било потпуно и нико се није ни помакао. Пришао сам му на два корака и мирно, сасвим разговетно му рекао:

„Ваши рођаци хтели су да вас спасу, али нису за то имали храбрости. Ми ћемо вас сада убити."

Император све Русије је само прошапутао:

„Шта? Шта?"

Још док му је чуђење било на уснама, ја сам нагло потегао револвер и пуцао му право у срце. Пао је као покошен. Смрт је брзо узела императора, императорку, три кћерке и лакеја Трупа. Наследник се мучио на поду собе. Никулин је бесно пуцао у дечака, говорећи: „Чудно жилав дечак". Ја сам морао са једним метком да га дотучем. Пуцао сам у главу. Меци су рикошетирали и скакали по соби па је претила опасност да неко од мојих људи изгуби живот. Хорват је изашао на крај са доктором Боткином који је кренуо да заштити цара. Најмлађа велика кнегиња Анастазија је била жива. Латиши су је боли бајонетима. Она је вриштала и издржавала. Харитонова и Демидову такође су докрајчили засебно. Демидова се грчила и јаукала, а њу је Јермаков докрајчио ударцем бајонетом у груди. Тако је силно замахнуо да се бајонет зарио у дрвени под. Убио сам и куче, да не скичи.

На улици се није чула пуцњава. Ја сам се попео на спрат да се одморим. Пушио сам једну цареву цигарету кад је улетео Голошјокин.

„Да ли је све у реду?” – упитао је.

„Све је свршено!” – рекох.

„Да ли су сви мртви?” – опет ће Голошјокин.

„Зар није довољно више од седамдесет куршума? Сиђите и погледајте сами!”

Голошјокин, Војков, Белобородов, Мебијус, Мејер и Јермаков стајали су неодлучни. Узех Јермакова под руку и све их поведем код убијених.

Војков се одмах позабавио посматрањем стрељаних и тражењем да ли је неко остао још жив. Он је окретао сваког на леђа. Код царице је пронашао златне рукавице, које је она до краја носила.

Медведев, Ваганов и Никулин били су заузети увијањем тела у платно за шињеле. Јермаков је вукао носила. Јакимов је донео још и малог пса којег је велика кнегиња Анастазија имала са собом. Узео је мртву животињу за задње шапе и бацио је ка телима.

А сад, душо, слободно ме питај: да ли сам видео лептирове?

Нисам! Ропац и крв су их ометали да изађу из царских лутки. Било је и барутног дима. Кад су престали да их боду бајонетима, наредих прво да се сав накит скине са лешева, а онда сам Медведеву рекао да их пренесу у теретњак „фијат”. Неке су носили у креветским чаршавима и тамо на камиону још прекрили војничким платном. Издао сам заповест да се опере под и уклони крв. Сви зидови су имали трагове крви и било је места где је малтер отпао од многих куршума.

Тела смо повезли „фијатом” из града у шуму. У камиону смо били ја, Јермаков и његов помоћник морнар Ваганов. Шофер је био мој човек. Упутили смо се ка језеру.

На обали Исјетског језера, на двадесет врста од Јекатеринбурга, налази се село Копјатки. Приближно на четири и по врсте од овог села, скоро код самог пута, очувана су два борова пања. Предање говори да су из тих пањева некада расла четири бора и да су их звали „Четири брата”. Овде се налази и стари запуштени рудник. Рударска окна су урушена, зарасла травом и дрвећем. Али једна шахта очувана је у добром стању и њу су звали „отвореном”. Унутра је била напуњена водом. Тамо на блатишту, поред ове шахте, све је скинуто са убијених, ножевима је на њима сечена одећа. И понеки прст је одсечен, да би се узео прстен. Ја сам себи доделио царев прстен са великим рубином. Волим рубине. Из одеће жртава просуло се драгоцено камење и бисери и све је било скупљено. Због журбе неке драгоцености су упадале у блато. Било је и забавно: Фекете и Нађ су додиривали гола женска трупла. Чикали су Русе да то исто ураде. Медведев је зграбио мртву царицу за средину и сви су се церили.

У близини „отворене” шахте налазила се мала пољана, где је стајао један боров пањ, удобан за седење. Ја сам наредио послушницима да ми донесу педесет јаја и млеко. Заложили смо ватру и окупио сам људе да се окрепимо и доручкујемо.

Ја волим да пијем жива јаја. Онако, из љуске. И док сам своју глад утољавао, зачујем као неку музику. Најпре помислих да по високом дрвећу изнад рударских јама, од поветарца трепери лишће. Онда, јасно видим да лишће није зелено, већ као јесење, пре него што отпадне. Напослетку, задивих се: то уопште није било лишће, већ на хиљаде лептира, све сами *монарси* који су се ту били окупили пред лет на југ. Она тиха музика је долазила од њихових крила. Ни ја више нисам могао да препознам оне које смо довезли на „фијату”.

Убрзо су нам се придружили Голошјокин, Мејер, Белобородов, Војков и Мебијус. Јермаков и још неки су били заспали. Мебијус је подвикнуо и ствари су се убрзале. Претрес је био завршен и сва одећа је била скинута са лешева. Једино је на царевићу остала. Онда су у шахт спустили дрва, на њих тела, па опет дрва. Преко свега сипано је 220 литара бензина. И запаљено.

Сео сам у фијакер и однео накит у град. У кући Ипатјевих, све је стављено у седам великих сандука. Ја сам обишао доњу просторију. На самом крају прозорског прага,

мастилом сам написао један изнад другог три ствари: Годину 1918, па 148467878, а поред овога још и 87888.

А то је значило: „Овде, по налогу тајних снага, био је жртвован цар ради рушења државе. О томе се извештавају сви народи.”

Врата која воде из предсобља у собу где је раније живела царска породица била су затворена. Поред врата стоји царевићев пас Хој и чека да га пусте да уђе.

Ја му добацим:

„Узалуд ти чекаш.”

Видео сам куваревог помоћника, дечака Леониду Седнејева. Седео је у соби у којој су ручали чувари и громко плакао. Његов плач се чуо свуда. Чинило се да је дечак тек тада сазнао за то шта се у кући догодило. Мало ме је то наљутило и скоро да сам био спреман да га убијем. А онда се предомислим и кажем му:

„Плачи, плачи! Сад си ти сироче!”

Опет смо се састали са Мебијусом и друговима. Речено ми је да се вратим у шуму и поновим спаљивање, а затим да пажљиво затрем трагове.

Те ноћи Војков и ја надгледали смо ново спаљивање. На крају, све је још поливено сумпорном киселином. Потом су затрпали земљом и сувим грањем, а одозго су ставили дрвене прагове и неколико пута су прешли камионом по гробу. Трагови јаме се више нису видели.

Сутрадан, 19, послали су ме у Москву. Имао сам да лично предам оних седам сандука другу Јакову Мошевићу Свердлову.

Примио ме је, и погледао упитно. Ја сам се осмехнуо и рекао му:

„Балтазар је те ноћи био убијен од својих слугу.”

Он се исто осмехне и рече:

„Лепо, лепо. Видим да читаш Хајнеа.”

После сам ходао по улицама Москве и певушио за себе:

I stuck around st. Petersburg when I saw it was a time for a change, killed the cezar and his ministers... Anastasia screamed in vain.

II

Богат човек, од укуса

Please allow me to introduce myself: I'm a man of wealth and taste. Не кажем ти ово да бих се хвалио. Не, веруј ми. Само желим да знаш ко ти говори. Моје богатство није од јуче, ја нисам никакав *nouveau riche*, нити је укус нешто што се може стећи преко ноћи. Кажу да је потребно много времена и стрпљења да би се Новац навикао на оног ко га поштује и љубоморно воли, да би се одлучио да остане са изабраном особом. Искусни богаташи кажу да Новац може бити добар сапутник, само ако заиста имате страх од његове моћи. Али, ја ћу ти открити: све су то само приче. Ја знам да причам... Боље од Шехерезаде, то јест, нисам уопште то желео да кажем.

Стало ми је да својим богатством и рафинманом не изазовем још неку, додатну, завист. Знаш ти какав је свет. Једва чекају да почну оговарање. Те овакав је, те онакав, те није он оно... Па тврде да сам препотентан и хвалисавац, додајући (не знам опет зашто!) да увек настојим да оставим утисак свезналице, еклектика, штавише – мудраца. Кад бих пазио на све што кажу о мени, па скоро да више ништа не бих говорио, остало би ми, као оном данском принцу у Елсинору, само ћутање. Због те зависти и, знам ја, подлих оговарања, понекад ми се у часовима меланхолије чини да је за мене читав свет Елсинор. Али, молим, не кажем ово да бих изазвао нечије сажаљење. Далеко од тога, нећу да оговарам, није ми то својствено. Самоконтрола је оно што мене одликује. Међутим, о томе се много не зна. И боље је тако. Pleased to meet you. Hope you guess my name?

Има збуњености у теби, душо, лепо видим да још не знаш ко сам. Ево, да ти помогнем: ја само стварам оно што никад није постојало. Као уметници. Ја слободно стварам судбине, слике, заплете, боје, жеље... То јест, играм се. Блистам ради блиставости. Кад изазовем варничење, онда уживам, одмах хоћу да створим ватромет. Једино када осетим да ми се приближава озбиљни Принцип високе метафизике (а с њим је увек све довољно бесциљно), онда, само онда могу да се опустим и заборавим на ништавило. Ах, та моја лакоћа!... Ваљда је то разлог што за мене тврде да сам *опасност*.

Ја сам онај о коме постоји превише фрагмената. И, наравно, где нема целог, тамо где се не могу повезати токови, онде су могућа нагађања, свакакве верзије. Једна од њих је да сам се ја супротставио човечанству. Хоћу рећи – вајном човечанству, јер још увек нико није успео да ми објасни шта обухвата тај појам. Постоје мишљења да сам ја то урадио како бих допринео својој величини. Да сам ја увек био исти а да се човечанство срозало и да сам убеђен да га само ја могу вратити на његов пут. Испада да сам ја као тамо неки витез који има за циљ да победи незнање – несазнатљивост. Растера маглу са непознатог, са оног вајног универзалног принципа, или што би Грци рекли: „одагна облак око Иксиона". Јесам ли сад јаснији? Већ сам дуго овде, а никако да се навикнем. Просто, одувек сам убеђен да сви знају ко сам и да не морам увек да показујем своју визит-карту.

Сетих се! Тебе збуњује природа моје игре. Зар не? Помисли на радост док се испуњава празан простор. Било чиме, шкрабањем, али испуњава. Као они графити на зидовима који ништа не значе, али ипак испуњавају читаве зидове. И за њих кажу да су уметност. Међутим, у мом случају, рећи ћу ти: мени ведрина даје апсолутну снагу. То јест, уметник је као бог који се игра. Живот ради живота! Игра се бог и то је она, једино ведра страна судбине човека.

Погледај, данас је страх од будућности постао светски вођа. Због тога страха појавила се љубав према прошлости, боље рећи афинитет за бивше, модерно је стремити прошлости. Као да историја може да крене уназад, онако како то може роман. Попут музике невидљива, стварност света је у будућности и једино уметник може да је учини мало доступнијом. Уметник сличан боговима, геније у коме се боре пролазност света и вечност. Буди ми, душо, наклоњена. Ја сам уметник!

Једино је великом уметнику све допуштено. Његова слобода нема цену. Ако је потребно да је сачува, уметник може да изиграва и лудака, као Езра Паунд.

Ја сад намеравам да учиним нешто против струје времена, нешто што уопште није модерно. Нешто анахроно, као што сам ја.

Одмах ћу ти све објаснити, само ми буди наклоњена. Сложићемо се да је оно без чега човек данас не може – слика, жива слика – филм, телевизија, виртуелна слика која је једини прави човеков партнер. Хиљаду година и више то је била књига, зар не, сад то више није случај. Телевизијски екран у сваком дому, кажу, све су то моја огледала. Успело ми је да ме буде свугде. Не постојим, осим у духу времена. Управо због тога намеравам да направим књигу која ће захтевати пажњу, дивљење, која ће пркосити слици, књигу која ће бити право огледало мојих идеја, визија, снова... Да, и ја сањам упркос несаници која ме мори.

Свако данас жели да искорачи из своје судбине, па и ја. Ова књига ће бити прави мелем, мед моје егзистенције. Али не кап меда, кап коју заслужују и мали подлаци. Не, мени су потребне количине меда, то јест, онолико колико имам жучи у себи. А то су хектолитри жучи, бар у то не морам никог да убеђујем.

Ах, једног ће дана све сузе, па и моје, пресушити, мржња према мени ће нестати као да је никад није ни било, поприште на коме се борим неће више бити шарено, већ тмурно као Ватерло у песми Виктора Игоа. Али, буди љубазна, не обраћај пажњу на моје меланхоличне дигресије. Реци ми, душо, јеси ли ми погодила име?

Придај значаја овоме што сад желим да ти испричам и што се не може назвати дигресија. Хоћу да објасним како сам дошао на помисао да ми треба једна права књига.

Педесетих година прошлог века често сам боравио у Сент Андреји, у Мађарској. То је оно барокно место са многим православним црквама. Пријатно место, мирно, у коме више нема православаца. Само, нисам ја тамо ишао због њих, већ једино из разлога што је ту живео Бела Хамваш, саговорник какав се, у мом случају, само пожелети може. Он је радио као баштован код сестре и зета и много писао, размишљао... Углавном о смислу, што кажу о „вечним темама" које муче човека. Учен човек, изузетан, велики заљубљеник у живот. Наши разговори су били врло садржајни, без сувишних објашњења и реторике. Разумевали смо се савршено.

Елем, разговарајући о томе куда иде роман, Хамваш ми рече да већ одавно не живимо у историји, него у роману. Осмехнем се, знао сам на шта циља. И за мене су говорили да сам личност из романа. Приметио сам да већина тако не мисли. А он, одмах ми рече да се о истини не просуђује већином гласова и да већина само значи да постоји више преварених. Онда је говорио о Дон Кихоту, са којим, сматрао је, започиње антиисторија; да од Сервантеса Европејац има нову свест, нову концепцију живота. Од тада, у оптицају су две историје, две есхатологије, једна донкихотовска а друга санчопансовска. Једна је историја ветрењача, а друга званична, ова што се учи у школама. И нагласио ми је да су и Дон Кихот и Хамлет *посебна* повест и да је због њих ишчашеност постала судбина оних који се још могу надати спасењу. Од Сервантеса живот називамо романом.

Пријало ми је да га слушам. Говорио ми је као свом ученику. Знао је ко сам, а понашао се као исповедник. Неко коме сам ја испричао све своје подухвате. Нарочито сам уживао док је говорио о Великом инквизитору, о његовом савременом прототипу – кардиналу Ришељеу. Називао га је „човек ларва", „бездушност и лаж", сматрао за „окрутно прљаву и злобну фигуру", налазио да је канцелар био „бестидно прозаичан", али да је „ласкање и издају учинио слатким". С правом је сматрао да су Сервантес и Ришеље противници, Шпанац – усамљени аутсајдер, Француз – добитник, победник.

Није ми намера да те уплашим. Ја сам неко ко има укуса и фине манире. Знаш ли да сам ја био Ришеље? Да, замисли! И дочарај себи како сам се осећао док ми је Хамваш објашњавао тај лик. Забавно, зар не? Духовито, а није смешно. Док сам слушао његове речи: „Ко зна шта је стварност, тај не зна шта је стварност", ја сам знао да имам пред собом аутентичног представника „ишчашености". Моја стварност и Хамвашева стварност ветрењача. Ах, како је леп мој живот, понекад.

Тако су ми и данас пријатна сећања на те разговоре са Хамвашем. Често су то били само његови монолози: „Језгро ситуације романа, дакле, није издаја заједнице од стране личности, него издаја истине од стране заједнице". Због тога је и он, Бела Хамваш, попут Хамлета, иступио из заједнице и настојао да истину „одражава у својој личности".

Мора се жртвовати живот у име неког идеала заједнице, говорио је, али, морал, савест, чистота, чедност, мисли, карактер, то се не сме жртвовати. То припада само Богу. Ето! Ко то учини, починио је издају. Против истине. „И од тога веће невоље уопште нема", тврдио је.

Био је категоричан: „Од како се исказао немачки идеализам, Велики инквизитор је поставио обавезу да човек себе жртвује заједници, то јест, Великом инквизитору." Ово је сасвим тачно оценио. Помислио сам, узнемирен: шта би било да Бела Хамваш није Мађар и непознат у Европи? Морао бих да га убијем. Овако, на маргини, у запећку, није био опасан. Био је принуђен да оде из мирног врта у Сент Андреји и постане обичан радник на градилишту хидроцентрале. Остао је убеђен да је личност форма постојања која омогућује присуство истине у човековом свету и после „нестанка истине из људске заједнице". Рекао сам му да је то дефиниција Изабраника и знам да је у делићу секунде осетио задовољство, али одмах ме је погледао право у очи рекавши: „Фуј!" и промрмљао: „Личност је историјски појам спасења."

Нарочито сам ценио кад ми је Хамваш говорио о историјском роману. Рекао је: „Као једна од последица романсирања живота у Европи, избила је Француска револуција." Историјски роман је претворио роман у историју, али и историју у роман. Од тада сваки роман је добио своју историјску базу, свака историја базу романа, а све то не у форми историје, него у форми романа. Роман је почео да обликује живот, Европа живи романсираним животом. И то интензивно од средине XIX века.

„Штампа је претварање историје у роман у наставцима”, рекао је, и то значи: „тријумф романа над историјом”.

Ево, сад окончавам дигресију. Бела Хамваш је поставио захтев да се човек „у интересу спасења” мора „уздићи изнад себе и стварности изван себе”. Дао је примере Ничеа (филозофија као псеудороман), Хелдерлина и Стефана Георгеа који су такође објавили „уздизање изнад себе”.

Хамваш ми је још тврдио да је „роман открио да сви живимо историју спасења”. Можете мислити! Тако је срушио моју грађевину у коју сам уложио толико времена и труда. Главу нисам дизао из романа, помагао сам романописцима штедро, охрабривао све нове и нове садржаје. Авај, тај Хамваш је открио да „збивања у роману напредују увек у правцу највеће опасности. Човек се развија у правцу највеће покварености. Увек у правцу погрешака, грехова, слабости, дефеката.” Од тада, ја се носим мишљу да успоставим нови жанр. И све ми говори да је то КЊИГА. Живи били па видели. **<**

(Из рукописа *Књиге. Рокенрол романа* Миодрага Јанковића. Наставиће се. Опрема „Нација”)

Објављено: понедељак, 23. април 2018, 08:33h

(1) Анастазија је узалуд вриштала

(2) Вратар Понтија Пилата

(3) Писац се наклонио и отишао

(4) Црна рука

(5) Тај није имао душу

***

О писцу

Миодраг Јанковић. Рођен 1947. у Београду, преминуо 10. августа 2018. у Паризу. Књижевник, историчар.

Објавио:

Потресне приче, „Просвета”, Београд 1972.

Неко други, роман, „Просвета”, Београд 1978.

Добра коб, роман, „Књижевне новине”, Београд 1984.

Записи о Србству, „Никола Пашић”, Београд 1998.

Три огледа, „Књижевна реч”, Београд 2001.

Кнез Павле од лепоте до истине, Академија уметности БК и „Ведута”, Београд 2004.

Haereticus, роман, „Просвета”, Београд 2006.

Кнез Павле. Истина о 27. марту, са Вељком Лалићем, „Унапрес”, Београд 2007.

Од 1976. живео у Паризу, где је и сахрањен.

Био је оснивач и дописник СРНЕ из Париза и шеф Представништва Републике Српске у Француској.

Као сапутник кнегиње Јелисавете Карађорђевић, учествовао у судској рехабилитацији кнеза Павла и Милана Антића.

Био је уредник интернет портала *27. март*.

***

О роману

Овај рокенрол роман је свакако и једна својеврсна аутобиографија. Из веома дугог живота главног јунака дати су неки фрагменти, као тесери великог мозаика. Из њих се читаоцу нуди да препозна судбину ове индивидуе нарочито загорчане појавом хришћанства. Исто тако открива се и скривена истина о смислу постојања овог лика, његово убеђење да нема смисла и да је у основи свега апсурд, као и код људи.